

Z kroniki naukowej

MIĘDZYNARODOWA SESJA NAUKOWA „DZIECKO W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ”

W związku z proklamowaniem roku 1979 przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Międzynarodowym Rokiem Dziecka — Rada Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa oraz Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce zorganizowały w Warszawie w dniach 26-28 kwietnia 1979 r. międzynarodową sesję naukową na temat *Dziecko w latach II wojny światowej*.

Tematem sesji były zbrodnie faszyzmu wobec dzieci i młodzieży, walka narodów o ocalenie dzieci i młodzieży przed biologiczną zagładą, wynarodowieniem i deprawacją przez okupantów hitlerowskich oraz udział młodzieży w walce przeciwko faszyzmowi w latach II wojny światowej.

W referatach i dyskusji omówiono: rozwój międzynarodowej ochrony praw dziecka w związku z doświadczeniami II wojny światowej; losy dzieci i młodzieży w obozach hitlerowskich, gettach i ośrodkach zagłady, w hitlerowskich obozach specjalnych: mordy na dzieciach i młodzieży; sytuację dzieci podczas hitlerowskich wysiedleń ludności cywilnej; germanizację dzieci; eksploatację siły roboczej nieletnich; pozbawienie dzieci należnych im praw, w szczególności prawa do nauki, prawa do normalnego rozwoju umysłowego i fizycznego, prawa do własnej rodziny; tajne nauczanie; obronę dzieci i młodzieży przed eksterminacją okupanta hitlerowskiego; udział młodzieży w ruchu oporu i regularnych jednostkach wojskowych. Podejmowano także problemy związane z nieprzedawnieniem zbrodni hitlerowskiego ludobójstwa.

W obradach sesji uczestniczyli uczeni, działacze ruchu oporu i b. więźniowie hitlerowscy z Austrii, Belgii, Bułgarii, Czechosłowacji, Francji, Izraela, Jugosławii, Luksemburga, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Polski, Republiki Federalnej Niemiec, Rumunii, Szwecji, USA, Węgier, Włoch, ZSRR, a także przedstawiciele organizacji międzynarodowych — Międzynarodowej Federacji Ruchu Oporu (*FIR-Fédération Internationale de Résistance*) i Międzynarodowego Komitetu Oświecimskiego.

W sesji uczestniczył — jako obserwator — przedstawiciel Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej (*CIR*) Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża z Arolsen.

W sesji wzięli także udział przedstawiciele polskich partii i stronnictw politycznych, Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, ministerstw, Prokuratury Generalnej i Sądu Najwyższego, Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Związku Inwalidów Wojennych, Zrzeszenia Prawników Polskich, Naczelnej Rady Adwokackiej, Ligi Kobiet, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Federacji Związków Socjalistycznej Młodzieży Polskiej, Związku Harcerstwa Polskiego, pracownicy muzeów martyrologii w Oświęcimiu-Brzezince, Majdanku, Sztutowie i Łambinowicach, Polskiej Akademii Nauk, rektorzy i profesorowie uniwersytetów, pracownicy placówek naukowych: Instytutu Zachodniego w Poznaniu oraz Instytutu Śląskiego w Opolu i Katowicach, działacze Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa oraz Głównej i Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.

Na sesję zgłoszono 93 referaty i komunikaty naukowe, w tym 33 referaty gości zagranicznych. Ogółem zabrało głos 53 uczestników sesji.

Obrady otworzył minister sprawiedliwości, przewodniczący Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce prof. dr Jerzy Bafia.

Referat inauguracyjny wygłosił wiceprzewodniczący Polskiego Komitetu Międzynarodowego Roku Dziecka, przewodniczący Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa minister Janusz Wieczorek. W wystąpieniu swym podkreślił, że obchodzony Międzynarodowy Rok Dziecka zbiega się z 40-rocznicą wybuchu II wojny światowej, z dramatem, jaki przeżyły narody wielu krajów Europy postawione przez hitleryzm w obliczu biologicznej zagłady. Masowa eksterminacja dzieci i młodzieży została zaplanowana, a jej dyrektywy wyraźnie sformułowane przez najwyższe władze III Rzeszy. Realizując te zarządzenia kierowano dzieci i młodzież do obozów masowej zagłady w Oświęcimiu, Ravensbrück, Treblince i wielu innych oraz do specjalnych obozów przeznaczonych wyłącznie dla nich, takich jak obóz przy ulicy Przemysłowej w Łodzi, obozy w Dzierżąni czy Potulicach.

Na podstawie znanych dokumentów można ustalić, że w wyniku hitlerowskiego terroru zamordowano w latach 1939–1945 łącznie ponad 2 miliony dzieci i młodzieży z Polski. Do tej liczby trzeba jeszcze dodać około 200 tys. dzieci, które zostały z Polski wywiezione w celach germanizacyjnych na obszar III Rzeszy. Z liczby tej wróciło do kraju niespełna 30 tys. osób.

W kolejnym wystąpieniu problematykę zbrodni na dzieciach w aspektach prawnym, społecznym i moralnym przedstawił prof. dr Jerzy Bafia. Przypomniał, że łamanie praw dziecka zaczęło się w III Rzeszy od dyskryminacji rasowej skierowanej przeciwko Żydom, prześladowań dzieci Polonii niemieckiej, od wynaradawiania Łużyczan. Zbrodnicze akcje okupanta hitlerowskiego wywołały w społeczeństwie polskim aktywne działania zmierzające do ratowania dzieci przed zagładą oraz do zapewnienia im dostępu do oświaty przez organizowanie tajnego nauczania.

W końcowej części swego wystąpienia minister Jerzy Bafia nawiązał do problemu przedawnienia zbrodni ludobójstwa. Przypomniał, że Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce zwróciła się w 1978 r. z apelem o bezterminowe ściganie i karanie zbrodni hitlerowskich w imię poszanowania prawa i moralności.

W kilku pozostałych referatach wygłoszonych w pierwszym dniu sesji przedstawiono tragiczny los dzieci polskich i innych narodowości w latach II wojny światowej. Podkreślano, że hitlerowcy stosowali wobec dzieci i młodzieży eksterminację bezpośrednią i pośrednią, grupową i indywidualną. Podobnie jak dorośli, dzieci i młodzież objęta została najbrutalniejszymi metodami wyniszczania.

Referat pt. *Sytuacja dzieci polskich oraz zbrodnie hitlerowskie na dzieciach w okresie II wojny światowej* wygłosił dyrektor Głównej Komisji BZHWP prof. dr Czesław Pilichowski. Stwierdził on m. in., że jedną z głównych form eksterminacyjnej polityki, hitleryzmu w stosunku do narodu polskiego było zabieranie dzieci rodzicom, odrywanie ich od rodzin podczas akcji represyjnych, aresztowań, łapanek, egzekucji. Młodzież także stanowiła 10–15% Polaków deportowanych do pracy przymusowej w III Rzeszy. W sentencji wyroku w Procesie Norymberskim stwierdzono, że praca ta stanowiła najbrutalniejszą i najrozleglejszą akcję niewolniczą w historii.

Los dzieci więzionych w hitlerowskich obozach koncentracyjnych i więzieniach przypomniał w swym wystąpieniu sekretarz generalny Międzynarodowego Komitetu Oświęcimskiego Kazimierz Smoleń. Dokładne ustalenie liczby najmłodszych więźniów i ofiar obozów nie jest możliwe ze względu na zniszczenie przez hitlerowców wszelkich materiałów, w których zawarte byłyby dane personalne dzieci.

Z kroniki naukowej

MIĘDZYKONFERENCJA NAUKOWA „DZIECKO W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ”

W związku z proklamowaniem roku 1979 przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Międzynarodowym Rokiem Dziecka — Rada Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa oraz Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce zorganizowały w Warszawie w dniach 26 - 28 kwietnia 1979 r. międzynarodową sesję naukową na temat *Dziecko w latach II wojny światowej*.

Tematem sesji były zbrodnie faszyzmu wobec dzieci i młodzieży, walka narodów o ocalenie dzieci i młodzieży przed biologiczną zagładą, wynarodowieniem i deprawacją przez okupantów hitlerowskich oraz udział młodzieży w walce przeciwko faszyzmowi w latach II wojny światowej.

W referatach i dyskusji omówiono: rozwój międzynarodowej ochrony praw dziecka w związku z doświadczeniami II wojny światowej; losy dzieci i młodzieży w obozach hitlerowskich, gettach i ośrodkach zagłady, w hitlerowskich obozach specjalnych: mordy na dzieciach i młodzieży; sytuację dzieci podczas hitlerowskich wysiedleń ludności cywilnej; germanizację dzieci; eksploatację siły roboczej nieletnich; pozbawienie dzieci należnych im praw, w szczególności prawa do nauki, prawa do normalnego rozwoju umysłowego i fizycznego, prawa do własnej rodziny; tajne nauczanie; obronę dzieci i młodzieży przed eksterminacją okupanta hitlerowskiego; udział młodzieży w ruchu oporu i regularnych jednostkach wojskowych. Podejmowano także problemy związane z nieprzedawnieniem zbrodni hitlerowskiego ludobójstwa.

W obradach sesji uczestniczyli uczeni, działacze ruchu oporu i b. więźniowie hitlerowscy z Austrii, Belgii, Bułgarii, Czechosłowacji, Francji, Izraela, Jugosławii, Luksemburga, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Polski, Republiki Federalnej Niemiec, Rumunii, Szwecji, USA, Węgier, Włoch, ZSRR, a także przedstawiciele organizacji międzynarodowych — Międzynarodowej Federacji Ruchu Oporu (*FIR-Fédération Internationale de Résistance*) i Międzynarodowego Komitetu Oświeceniowego.

W sesji uczestniczył — jako obserwator — przedstawiciel Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej (*CIR*) Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża z Arolsen.

W sesji wzięli także udział przedstawiciele polskich partii i stronnictw politycznych, Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, ministerstw, Prokuratury Generalnej i Sądu Najwyższego, Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Związku Inwalidów Wojennych, Zrzeszenia Prawników Polskich, Naczelnej Rady Adwokackiej, Ligi Kobiet, Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Federacji Związków Socjalistycznej Młodzieży Polskiej, Związku Harcerstwa Polskiego, pracownicy muzeów martyrologii w Oświęcimiu-Brzezince, Majdanku, Sztutowie i Łambinowicach, Polskiej Akademii Nauk, rektorzy i profesorowie uniwersytetów, pracownicy placówek naukowych: Instytutu Zachodniego w Poznaniu oraz Instytutu Śląskiego w Opolu i Katowicach, działacze Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa oraz Głównej i Okręgowych Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.

Na sesję zgłoszono 93 referaty i komunikaty naukowe, w tym 33 referaty gości zagranicznych. Ogółem zabrało głos 53 uczestników sesji.

Obrady otworzył minister sprawiedliwości, przewodniczący Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce prof. dr Jerzy Bafia.

Referat inauguracyjny wygłosił wiceprzewodniczący Polskiego Komitetu Międzynarodowego Roku Dziecka, przewodniczący Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa minister Janusz Wieczorek. W wystąpieniu swym podkreślił, że obchodzony Międzynarodowy Rok Dziecka zbiega się z 40-rocznicą wybuchu II wojny światowej, z dramatem, jaki przeżyły narody wielu krajów Europy postawione przez hitleryzm w obliczu biologicznej zagłady. Masowa eksterminacja dzieci i młodzieży została zaplanowana, a jej dyrektywy wyraźnie sformułowane przez najwyższe władze III Rzeszy. Realizując te zarządzenia kierowano dzieci i młodzież do obozów masowej zagłady w Oświęcimiu, Ravensbrück, Treblince i wielu innych oraz do specjalnych obozów przeznaczonych wyłącznie dla nich, takich jak obóz przy ulicy Przemysłowej w Łodzi, obozy w Dzierżąni czy Potulicach.

Na podstawie znanych dokumentów można ustalić, że w wyniku hitlerowskiego terroru zamordowano w latach 1939-1945 łącznie ponad 2 miliony dzieci i młodzieży z Polski. Do tej liczby trzeba jeszcze dodać około 200 tys. dzieci, które zostały z Polski wywiezione w celach germanizacyjnych na obszar III Rzeszy. Z liczby tej wróciło do kraju niespełna 30 tys. osób.

W kolejnym wystąpieniu problematykę zbrodni na dzieciach w aspektach prawnym, społecznym i moralnym przedstawił prof. dr Jerzy Bafia. Przypomnił, że łamanie praw dziecka zaczęło się w III Rzeszy od dyskryminacji rasowej skierowanej przeciwko Żydom, prześladowań dzieci Polonii niemieckiej, od wynaradawiania Łużyczan. Zbrodnicze akcje okupanta hitlerowskiego wywołały w społeczeństwie polskim aktywne działania zmierzające do ratowania dzieci przed zagładą oraz do zapewnienia im dostępu do oświaty przez organizowanie tajnego nauczania.

W końcowej części swego wystąpienia minister Jerzy Bafia nawiązał do problemu przedawnienia zbrodni ludobójstwa. Przypomnił, że Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce zwróciła się w 1978 r. z apelem o bezterminowe ściganie i karanie zbrodni hitlerowskich w imię poszanowania prawa i moralności.

W kilku pozostałych referatach wygłoszonych w pierwszym dniu sesji przedstawiono tragiczny los dzieci polskich i innych narodowości w latach II wojny światowej. Podkreślano, że hitlerowcy stosowali wobec dzieci i młodzieży eksterminację bezpośrednią i pośrednią, grupową i indywidualną. Podobnie jak dorośli, dzieci i młodzież objęta została najbrutalniejszymi metodami wyniszczania.

Referat pt. *Sytuacja dzieci polskich oraz zbrodnie hitlerowskie na dzieciach w okresie II wojny światowej* wygłosił dyrektor Głównej Komisji BZHWP prof. dr Czesław Pilichowski. Stwierdził on m. in., że jedną z głównych form eksterminacyjnej polityki, hitleryzmu w stosunku do narodu polskiego było zabieranie dzieci rodzicom, odrywanie ich od rodzin podczas akcji represyjnych, aresztowań, łapanek, egzekucji. Młodzież także stanowiła 10-15% Polaków deportowanych do pracy przymusowej w III Rzeszy. W sentencji wyroku w Procesie Norymberskim stwierdzono, że praca ta stanowiła najbrutalniejszą i najrozleglejszą akcję niewolniczą w historii.

Los dzieci więzionych w hitlerowskich obozach koncentracyjnych i więzieniach przypomniał w swym wystąpieniu sekretarz generalny Międzynarodowego Komitetu Oświęcimskiego Kazimierz Smoleń. Dokładne ustalenie liczby najmłodszych więźniów i ofiar obozów nie jest możliwe ze względu na zniszczenie przez hitlerowców wszelkich materiałów, w których zawarte byłyby dane personalne dzieci.

Jednak z posiadanych fragmentarycznych danych wynika, że np. przez obóz w Stutthofie przeszło 2336 nieletnich i dzieci; w Oświęcimiu wśród oswobodzonych znajdowało się 180 dzieci; w Mauthausen przed wyzwoleniem liczba więźniów w wieku poniżej lat 20 wynosiła 15 046. Najliczniejszą grupę w tej kategorii więźniów stanowiły dzieci polskie i radzieckie.

Ponadto w pierwszym dniu obrad referaty pt. *Przestępstwa władz hitlerowskich wobec dzieci w ZSRR w czasie II wojny światowej* wygłosił przewodniczący delegacji radzieckiej na sesję, pracownik naukowy Instytutu Wojskowo-Historycznego prof. Grigorij A. Kołtunow; o dzieciach jugosłowiańskich w czasie II wojny światowej mówił przedstawiciel Jugosłowiańskiego Komitetu Historii II Wojny Światowej Momčilo Stefanović; sytuację dzieci w okresie hitlerowskiej okupacji Czechosłowacji scharakteryzował sekretarz generalny Czechosłowackiej Komisji Rządowej do ścigania nazistowskich zbrodniarzy wojennych dr Karel Kamiš; *Wyniszczenie fizyczne i psychiczne dziecka we Włoszech w wyniku wojny* — to temat wystąpienia prof. Anny Cornacchia-Rella z Uniwersytetu w Genui, prof. dr Alfons Klafkowski przedstawił referat *Zbrodnie hitlerowskie na dzieciach a kodyfikacja praw dziecka w ramach ONZ*.

W drugim dniu konferencji ważnym nurtem obrad była problematyka wychowania w pokoju i dla pokoju jako jednego z podstawowych praw dziecka. Problemem tym zajęła się w swym wystąpieniu podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości dr Maria Regent-Lechowicz. Propozycja podjęcia działań międzynarodowych na rzecz pokoju i zrodzona w Polsce idea wychowania społeczeństw w duchu pokoju została przedstawiona po raz pierwszy przez I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka w ONZ w 1974 r. W tej polskiej propozycji zawarte zostało przekonanie, że na zagwarantowanie trwałego pokoju składać się musi powszechna świadomość narodów o prawie człowieka do pokoju, dążenie do przyjaznej współpracy oraz postawa wzajemnego szacunku i zrozumienia¹.

Zaprzeczeniem humanistycznych ideałów wychowawczych był narodowo-socjalistyczny system pedagogiczny III Rzeszy. Jak stwierdził w kolejnym referacie prof. Friedrich Kahlenberg z *Bundesarchiv* w Koblencji (RFN), celem tego systemu było kształtowanie człowieka prawie wyłącznie pod kątem jego przyszłej przydatności dla III Rzeszy i jej celów.

W kolejnym wystąpieniu drugiego dnia sesji deputowany do *Bundestagu*, przewodniczący Komisji do Spraw Młodzieży, Rodziny i Zdrowia dr Rudolf Hauck (RFN) mówił o konieczności nieprzedawniania ścigania zbrodni hitlerowskich. Stwierdził, że konieczne jest ukaranie wszystkich winnych zbrodni faszyzmu, a ewentualne przedawnienie zbrodni hitlerowskich w RFN roku obchodzonym na świecie jako Międzynarodowy Rok Dziecka godziłoby w podstawowe zasady moralności, poczucie prawa i sprawiedliwości.

Działalność Międzynarodowej Federacji Ruchu Oporu (FIR) w Międzynarodowym Roku Dziecka przedstawił zastępca sekretarza generalnego Federacji Zygmunt Bieszczanin. Federacja problematyce dzieci i młodzieży poświęca wiele uwagi, m. in. poprzez organizowanie kongresów międzynarodowych i sympozjów medycznych poświęconych następstwom przeżyć okupacyjnych dzieci i młodzieży oraz zagadnieniom opieki nad nimi w czasie II wojny światowej i pierwszych lat wojennych.

Kilka referatów wygłoszonych w tym dniu sesji dotyczyło ponadto: terrorku nazistowskiego i kwestii dzieci w faszystowskich planach likwidacji narodu częs-

¹ „Trybuna Ludu” nr 97 z 28 IV 1979.

kiego (doc. Milon Dohnal — CSRS); męczeństwa dzieci radzieckich wywozonych do hitlerowskich obozów koncentracyjnych (Irina Irosznikowa — pisarka — ZSRR); zagłady dzieci żydowskich z Węgier (dr Tibor Likacz — przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości WRL).

Ponadto o karaniu zbrodni hitlerowskich popełnionych na dzieciach i młodzieży mówił prokurator Prokuratury Generalnej NRD Günther Wieland.

Na sesji poświęcono wiele uwagi martyrologii dzieci żydowskich. Mówili na ten temat: przewodniczący Światowej Federacji Bojowników Żydowskich i Więźniów Obozowych, członek Dyrekcji Instytutu Pamięci Narodowej Stefan Grajek z Izraela, wiceprezes Żydowskiego Instytutu Historycznego — Józef Barski, który przedstawił problem organizacji opieki nad dziećmi w getcie warszawskim „Centos” oraz Miriam Novitch z Izraela, która zobrazowała deportację Żydów i dzieci żydowskich z okupowanej przez Włochów Grecji po dniu 8 września 1943 r. Ponadto referat na temat *Eksterminacji dzieci getta warszawskiego* wygłosiła dr Ruta Sakowska z Żydowskiego Instytutu Historycznego, a o udziale duchowieństwa katolickiego w ratowaniu dzieci żydowskich i w tajnym nauczaniu mówił rektor Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie ks. prof. dr Jan Stępień.

Problematyce eksterminacji i martyrologii dzieci polskich w latach II wojny światowej i okupacji poświęcili swe wystąpienia dr Wanda Kiedrzyńska z Instytutu Historii PAN, która mówiła o dzieciach w obozie koncentracyjnym Ravensbrück; eksterminację dzieci i młodzieży w Łodzi i okręgu łódzkim przedstawił prof. Jan Waszczyński, a o rabunku dzieci w celach germanizacyjnych i zagładzie polskich niemowląt mówił dr Roman Hrabar.

W trzecim dniu sesji sytuację dzieci i młodzieży w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie scharakteryzował przedstawiciel Centralnego Instytutu Historycznego Akademii Nauk NRD dr Klaus Drobisch. W kolejnym wystąpieniu dr Ulrich-Dieter Oppitz z RFN mówił o skazanych w procesach za zbrodnie hitlerowskie w świetle wyroków w RFN.

Pozostałe wystąpienia ostatniego dnia sesji dotyczyły zagadnień eksterminacji dzieci i młodzieży polskiej — w tym szczegółowiej — dzieciom i młodzieży w Wielkopolsce w okresie okupacji hitlerowskiej poświęcone było wystąpienie prof. dr Edmunda Chróścielewskiego; a o udziale harcerzy Śląska w obronie Polski w 1939 r. i ich eksterminacji mówił doc. Andrzej Szefer. Realizację programu eksterminacji dzieci w świetle powojennych badań lekarskich przedstawił doc. Czesław Kempisty, a o problemach szkolnictwa w okresie okupacji hitlerowskiej w Polsce opracował referat doc. Marian Walczak.

Na zakończenie obrad uczestnicy sesji przyjęli tekst wezwania do narodów świata, który przytaczamy niżej w pełnym brzmieniu.

Wezwanie

Międzynarodowej Sesji Naukowej na temat *Dziecko w latach II wojny światowej*

Uczestnicy Międzynarodowej Sesji Naukowej z Austrii, Belgii, Bułgarii, Czechosłowacji, Francji, Holandii, Jugosławii, Izraela, Luksemburga, NRD, RFN, Polski, Rumunii, Szwecji, Węgier, Wielkiej Brytanii, Włoch, USA, ZSRR oraz Międzynarodowej Federacji Ruchu Oporu (FIR) oraz Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej (CIR) pt. *Dziecko w latach II wojny światowej*, która odbyła się w dniach 26 - 28 kwietnia 1979 r. w Warszawie, pamiętając o milionach dzieci zamordowanych, okaleczonych i pozbawionych warunków normalnego rozwoju w latach II wojny światowej, zwracają się do Narodów Świata o kontynuowanie wysiłków na rzecz zapewnienia dzieciom życia w pokoju i zabezpieczenia ich przed okrucieństwami wojny.

Warszawa-stolica Polski, jednego z najbardziej tragicznie dotkniętych wojną państw Europy, które straciło ponad dwa miliony dzieci i młodzieży, ma szczególny tytuł, aby właśnie stąd rozległ się głos, przywołujący pamięć o dzieciach pomordowanych i okaleczonych, oraz o dzieciach, którym wojna zabrała szczęśliwe dzieciństwo w wielu krajach Europy i świata.

Sprawcy hitlerowskich zbrodni na dzieciach i młodzieży powinni ponieść sprawiedliwą karę.

Uczestnicy Międzynarodowej Sesji Naukowej stwierdzają, że niepokojem napawa fakt, iż uwarunkowania, działające w RFN, doprowadzają w praktyce do tego, iż wiele tysięcy zbrodniarzy hitlerowskich nie zostało dotychczas postawionych w stan oskarżenia, a poważną liczbę tych, którzy trafili na ławę oskarżonych, uwalnia się od odpowiedzialności karnej. Mimo wieloletnich wysiłków, mających na celu sprawiedliwe osądzenie hitlerowskich zbrodniarzy wojennych, dotychczasowe rezultaty ścigania i karania hitlerowskich zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości są wysoce niezadowalające.

Zamierzone na dzień 31 grudnia 1979 r. przedawnienie w RFN ścigania najcięższych nawet zbrodni hitlerowskich jest sprzeczne z poczuciem prawnym i moralnym narodów. Dlatego nieprzedawnienie zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, zgodnie z Konwencją ONZ z dnia 26 XI 1968 r., powinno stać się powszechnie obowiązującą normą prawa międzynarodowego, powinno stanowić czynnik zapobiegawczy przeciwko pogwałceniu elementarnych praw dziecka.

W trosce o teraźniejszość i przyszłość nie wolno zapominać o przeszłości. Ta myśl znalazła wyraz w budowie w Warszawie Pomnika-Szpitala Centrum Zdrowia Dziecka, upamiętniającego czasy, w których milionom dzieci w Europie i na świecie zabrano wszystko włącznie z życiem. Pomnika, który stanowi symbol międzynarodowej solidarności, idei szacunku do podstawowych wartości, jakimi są życie i zdrowie dziecka.

Uczestnicy Międzynarodowej Sesji Naukowej, świadomi tragedii, jaka była udziałem dzieci w czasie II wojny światowej, apelują do Narodów Świata, aby ze wszelkich sił dążyły do zapewnienia dzieciom największego dobra, jakim jest życie w pokoju. Narody Zjednoczone, uchwalając Deklarację Praw Dziecka oraz Deklarację o Wychowaniu Społeczeństw w Duchu Pokoju, mają na celu zapewnienie dzieciom podstawowych warunków ich rozwoju oraz ochrony. Nie ma bowiem większego i bardziej doniosłego zadania, jak zapewnienie pokoju na świecie. Pokój umożliwi stworzenie warunków, w których dzieci będą mogły mieć zapewnione prawo do życia, nauki, pracy oraz opieki lekarskiej i społecznej, warunków w których dzieci będą mogły żyć wolne i szczęśliwe.

Pokój jest największym dobrem, jakie możemy ofiarować dzieciom. Zapewnienie pokoju jest elementarnym obowiązkiem każdego państwa i społeczeństwa wobec dzieci. Każdy bowiem naród i każda istota ludzka, niezależnie od rasy, przekonania, języka i płci, ma niezbywalne prawo do życia w pokoju. Poszanowanie tego prawa, jak również innych praw człowieka, leży we wspólnym interesie całej ludzkości i jest koniecznym warunkiem rozwoju wszystkich narodów we wszystkich dziedzinach życia.

Uczestnicy sesji powzięli uchwałę o wystosowaniu listu do sekretarza generalnego ONZ dra Kurta Waldheima z prośbą o przyjęcie i rozpowszechnienie *Wezwania* we wszystkich państwach skupionych w Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Ponadto uczestnicy sesji zaznajomili się z wystawą, poświęconą martyrologii dzieci, zwiedzili również Pomnik-Szpital Centrum Zdrowia Dziecka w Międzyzlesiu, który jest jedną z form wyrażenia hołdu dzieciom, które zginęły podczas II wojny światowej. Złożyli także hołd ofiarom zbrodni hitlerowskiego ludobójstwa w byłym obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau.

Przygotowane na konferencję materiały w postaci referatów i komunikatów zostaną opublikowane przez Główną Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce w specjalnym wydawnictwie. Uzupełnią one dotychczasowy stan wiedzy o eksterminacji i martyrologii młodzieży w krajach okupowanej Europy w latach II wojny światowej.

Maria Rutowska